

Τὲς πυρκαϊὲς καὶ φέρνει τες* καὶ σὺντα γένει τοῦτο
 Ἄπο τῆ ρίζα δὲ φελοῦν καὶ νὰ συνέλθουν πάλι
 Τὰ κούρβουλα ποῦ ἐκόπησαν δὲ δύνανται καὶ μῆτε
 Ὅμοια καὶ πάλι ἀπὸ τῆ γῆς νὰ πρασινοῦσιν* μένει
 Τὰ γράμι μόνο τὰ χαρο μὲ τὰ πρικὰ τὰ φύλλα.
 Κανένας συμβουλάτορας ἄς μὴ σὲ καταπέσει,
 Ὅσο κι' ἂν εἶνε γνωστικός, τοὺς κάμπους τοὺς πημένους
 Ν' ἀνασκαλέφει σὰ φουῶ Βορηῆς, γιατί ὁ χειμῶνας
 Τότες μὲ πάγο κατακλεῖ τῆ γῆς καὶ δὲν ἀφίνει
 Τῆ ρίζα ποῦ μορφώνεται, σὺντα θαφτεῖ τὸ ῥίγι,
 Μέσα στὸ χῶμα νὰ μπηχτεῖ. Τὴν κοκκινοβαμμένη
 Τὴν ἀνοιξη, σὰν ἔρχεται τὸ κάτασπρο λελέκι,
 Ποῦ τὸ μισοῦν τὰ μακρουλά τὰ φείδια, τότες εἶνε
 Ἡ πλιὸ καλύτερη ἐποχὴ γὰ νὰ φυτέφεις κλήμα,
 Ἡ καὶ μὲ τοῦ χινόπωρου τὲς πρώϊμες κρυάδες,
 Ὅταν ὁ ἥλιος ὁ γοργὸς δὲ γγίξει ἀκόμα τῆσρα
 Τῆς χειμωνιάς μὲ τῶλογα κ' ἔχουν περάσει οἱ κάρτες.
 Ἡ ἀνοιξη ξεχωριστὰ στὲς φυλλοσιῆς τῶν δέντρων,
 Ἡ ἀνοιξη εἶνε χρήσιμη στὸ λόγγο. Ἡ γῆς φουσκώνει
 Τὴν ἀνοιξη κι' ἀποζητᾷ τοὺς σπόρους ποῦ βλητρώνουν,
 Τότες ὁ παντοδύναμος Αἰθέρας, ὁ πατέρας
 Στὸν κόρφο τῆς χαράμενης συμβίας του κατεβαίνει
 Μὲ τὲς βροχὲς τὲς καρπερὲς καὶ θρέφει κάθε βλάστα,
 Ὁ μέγας ποῦ ἀνταμώνεται μὲ τὸ κορμὶ τὸ μέγα.
 Καὶ τότες ἀπὸ τὰ πουλιὰ τὰ λάλα ἀχολογοῦνε
 Τὰ ξεπρωμένα τὰ βεργὰ καὶ τὰ κοπάδια τότες
 Τὴν Ἀφροδίτη ἀποζητοῦν στὲς διορισμένες μέρες.
 Γεννοβολᾷ τὸ θρεφτικὸ χωράφι καὶ στὲς αἶρες
 Τὲς χλιαρὲς τοῦ Ζεφύρου τὸν κόρφο ἢ γῆς ἀνοίγει,
 Χυμὸς καινούριος περισσὸς εἶνε σὲ κάθε δέντρο,
 Στὲς νέες λιανάδες ἄφοβα μπιστεύονται τὰ φύτρα,
 Δὲν τρέμει τὰ μελωκλαρο μὴν ὁ νοτιάς φροσῆσει,
 Ἡ τὲς βροχάδες ποῦ ὀδηγοῦν στὸν οὐρανὸ βορηάδες
 Τρανοί, ἀλλὰ μάτια ξεπετᾷ κι' ἀνοίγει ὅλα τὰ φύλλα.
 Λέγω πῶς δὲν ἀνάφειαν στὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ κόσμου
 Ποῦ ἐγένοντο, ἀλλοιώτικες ἡμέρες, καὶ δὲν εἶχαν
 Ἄλλη σειρά. Ἦταν ἀνοιξη τὴν ἀνοιξη ἢ μεγάλη
 Σφαῖρα ἐχαιρότου, τὲς πνοὲς τὲς κρύες ἀντικρατοῦσαν
 Οἱ Εὐροὶ σὰν ἐροφῆξαν τὸ φῶς τὰ ζᾷ τὰ πρῶτα,
 Καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ σκληρό, τὸ χωματένιο γένος
 Ἄπο τῆ γῆς ἐπρόβαλε τὴν κεφαλή, καὶ τῆσρα
 Στὸν οὐρανὸν ἐβάλλησαν καὶ τὰ θεριὰ στοὺς λόγγους
 Δὲ θὰ μπορούσαν τ' ἀπαλὰ φυτάρια νὰ βαστάξουν
 Τοὺς κόπους τοὺς τοὺς τωρεινοὺς, ἀδὲν ἐρχότου τὸσος
 Ἀναπαμὸς ἀνάμεσα στὸ κρῦο καὶ στὴν κάρφα.
 Μένει καὶ τοῦτο: ὀλόγγρα στὰ ῥίγια ποῦ ζουλίζεις
 Στοὺς κάμπους, σκόρποιοκοπιὲς παχειές, ὅποια κι'
 [ἂν εἶνε,

Κ' ἔχε στὸ νοῦ σου μὲ πολλοὺς χωμοὺς νὰ τὰ σκεπάσεις
 Ἡ θάφει πέτρες πισταριές, ἢ γρυτσερὰ κοχύλια,
 Τὶ ἀνάμεσόν τους τὰ νερὰ ξεφεύγουν, κ' ἕνα ἀέρι
 Μπαίνει ψιλό, καὶ τὰ φυντὰ θυμόνουν* καὶ βρεθῆκαν
 Καμπόσοι ποῦ ἀπὸ πάνουθε τὰ πλάκωσαν μὲ γούλο,
 Κι' ἄλλοι μὲ βάρους κουρονπιοῦ πολὺ τρανοῦ* κι'
 [αὐτὸ εἶνε

Ἀρματωσιὰ γιὰ τὲς δαρτὲς βροχὲς, αὐτὸ, σὰ σιάζει
 Τῆ γῆς, ποῦ ἢ δέφα τὴ νικᾷ, ὁ καντερός* ὁ Σκόλος.
 (ἀκολουθεῖ)

K. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ*

§ 11

Οἱ Κοσμικοὶ τῆς ἐνωρίτερος ἐποχῆς.

Ἄμα καλοκάθησε ὁ Μοχαμέτης στὸ Βυζαντινὸ θρόνο, ζήτησε προσωπικὸ γιὰ νὰ κυβερνήσῃ τὸ νέο Κράτος. Κ' ἐπειδὴ οἱ δικοὶ του ἄλλο ἀπὸ πόλεμο κι ἀρπαγὴ δὲν κατέχανε, μὲ τὴ συνθησιμένη του στοχασιὰ ἀποφάσισε νὰ φυλάξῃ ἀνάλλαγα τὰ πλιότερα βυζαντινὰ κυβερνητικὰ συστήματα, καὶ νὰ τὰ ἐφαρμοζῇ μὲ τὴ βοήθεια τῶν δικῶ μας. Δικούς μας ὅμως ἀνθρωπισμένους ποῦ νὰ τοὺς βρῆ! Μόλις τέσσερις σημαντικὲς οἰκογένειες ἀνκφέρουνται τοὺς καιροὺς ἐκείνους, δηλαδὴ οἰκογένειες ποῦ δὲ φύγανε στὴ Δύση. Καντακουζηνοί, Παλαιολόγοι, Ἀσάνηδες, καὶ Ράλληδες. Ὅλοι οἱ ἄλλοι [ἐρχόντανε ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ καταπάτια. Ἀπὸ τὰ καταπάτια λοιπόν, ἀφοῦ καλλίτερος δὲν ἔβρισκε. Γέμισαν τὰ παλάτια του κ' οἱ αὐλῆς του ρωμαϊκῆς προστυχιά. Αὐτὲς τὲς ἀλήθειες δὲν τὲς μασάει ὁ ἱστορικός μας. Τὲς ἀναφέρει μ' ἀρετὸ θάρρος. Κάτι ὅμως σημειώνει γιὰ τὴ «σφόδρα παρεφθαρμένη» Ἑλληνικὴ ποῦ γράφουν οἱ ἀσήμαντοι ἐκεῖνοι γραμματικοὶ τοῦ Καντακτητῆ, σὰ νὰ λυπᾶται ποῦ δὲν ἔμειναν οἱ φευγαλάδες, ὅχι γιὰ νὰ κάμουνε τὸ χρέος τους, καὶ νὰ περισυμμαζώζουνε τὸ σαστιμένο τὸ ἔθνος, παρὰ γιὰ νὰ γράφουνε τὰ Σουλτανικὰ ἐγγράφα σὲ ψευτοκαθάρια ἀρχαία Ἑλληνικὴ! Ἄλλου πάλι λυπᾶται ποῦ δὲν ἔμειναν τὰ ὀνόματά τους νὰ τὰ καταγράψῃ! Ἐμεῖς τὸ χαιρούμαστε. Χαιρούμαστε ὅμως καὶ γιὰ

*) Ἡ ἀρχὴ στὸν ἀριθμ. 281.

ἕνα ταπεινογέννητο ὄνομα ποῦ ἐζήσε, τὸνομα τοῦ ἀρχοντα τοῦ Ξανάκη, ποῦ μαθόντας τὴν ἀπόφαση τοῦ Πρώτου Σελίμη νὰ καταργῆσῃ τὲς χριστιανικὲς ἐκκλησιὰς, πρόφταξε καὶ τὴ μὴνησε τοῦ Πατριάρχου, καὶ μαζί του κατάπεισε τὸ Βεζίρη νὰ μποδίσῃ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς,

Ἀπὸ τοὺς λίγους ἀρχοντογέννητους ὁ πιὸ ὀνομαστός φαίνεται νὰ στάθηκε ὁ Μιχάλης ὁ Καντακουζηνός. Ὀνομαστός γιὰ τὰ πλοῦτη του, — ἀφοῦ ξόδεψε εἴκοσι χιλιάδες φλουριὰ στὰ μέγαρά του, — γιὰ τὴν ζυπνάδα του, ποῦ δείγμα τῆς μᾶς δίνει κάμποσο νόστιμο ὁ Δεσπότης μὲ τὸ ἱστορικὸ τοῦ Ἰμάμη ποῦ ἀναγκάστηκε θέλοντας καὶ μὴ νὰ τὸν προσκυνῆσῃ, γιὰ τὴ φιλία του μὲ τὸ Βεζίρη τὸ Σόκολη, τέλος γιὰ τὸν ἐλεεινὸ θάνατό του, ὅταν τὸν ψευτοκατηγόρησαν οἱ Πασάδες, κ' ἔστειλε ὁ Σουλτάνος τὸν Καπιτζήμπαση καὶ τοῦ πῆρε κεφάλι, κεφάλαια, ὅλο του τὸ ἔχει μὲ μιὰ μαχαιριά. Ἔτσι τελειώνει τοῦ Μιχάλη τοῦ Καντακουζηνοῦ τὸ ὄχι πολὺ ἠρωϊκὸ δράμα, ποῦ ἄλλο δὲ μᾶς διδάσκει παρὰ μερικὰ καθέκαστα τῆς τότε ζωῆς, χρήσιμα ἴσως γιὰ τὴν ἱστορία, ὅχι ὅμως ἀπ' ἐκεῖνα ποῦ μᾶς ὀδηγοῦνε σὲ σημαντικὰ συμπεράσματα.

Ὁ γιός του ὡς τόσο ὁ Γιαννάκης σὰ νὰ βγῆκε ἀπὸ τὸν τυχερὸς ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἐπειδὴ ὅταν ἐτοιμαζόντανε νὰ τὸν σύρουνε ἀτιμασμένο στὴν ἀγορὰ καὶ νὰ τὸν κόψουνε, πρόφταξε αὐτὸς κι ἀλλαξοπίστησε, κ' ἔτσι γλύτωσε.

Καθὼς λοιπὸν εἶπαμε, ρωμιούς κατάλληλους γιὰ σπουδαῖα τούρκικα ἀξιώματα δὲν εἶχε τότες τὸ ἔθνος, καὶ γλήγορα τὸ παρατήρησε αὐτὸ ὁ κατακτητῆς. Αὐτοὶ ἤρθαν κατόπι, δηλαδὴ δέκατο ἑβδόμο αἰῶνα καὶ δῶθε. Ἄν κ' ἔπαιρνε λοιπὸν ἢ Πόρτα τὴν κατώτερη τῆς ὑπαλληλίας ἀπὸ δικούς μας, τοὺς Δραγομάνους τῆς ὅμως τοὺς διάλεγε τότες ἀπὸ ξένα μέρη: Πολωνούς, Οὐγγρους, Γερμανούς. Μ' ἄλλους λόγους οἱ δικοὶ μας μάζευαν ψίχουλα στὰ κατώφλια τῶ σεραγιῶνε.

Αὐτὰ περίπου εἶναι τὰ λίγα καὶ τάρρωσιάρικα ἱστορικὰ σημάδια ποῦ μισοφαίνονται στὴν Πρωτεύουσα τὰ πρῶτα ἑκατὸ διακόσια χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ὅζω ἀπὸ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ. Αὐτὰ εἶναι τὰ πολιτικὰ στοιχεῖα ποῦ πρόσμενε ὁ ἱστορικός μας νὰ δουλέψουνε ἀρμονικὰ μὲ τὴν πατρικὴ προστασία τοῦ Κλήρου, νὰ συνεχωνέψουνε τοὺς ξένους μαζί μας, νὰ μᾶς ἀδερφώσουνε μὲ τοὺς Βουργάρους, καὶ νὰ ξαναγεννήσουνε τὸ ἔθνος.

φρόνιμος ἄθρωπος, ξέρει τὰ ἱστορικὰ τοῦ μπαμπᾶ τῆς, τὰ λέει καὶ πολὺ νόστιμα, ἤσυχα ἤσυχα, σοβαρά, ἀλλ' καὶ μ' ἕνα χαμόγελο δικό τῆς:

— «Μὲ τοὺς παπάδες, μοῦ παρατήρησε, πάντα πιὸ σίγουρο νὰ μὴν μπλέξῃς. Κι' ἔφησε τὰ γραψίματα!»

— «Σῶπα, καλὴ γυναίκα, κι ἀφτὸς εἶναι παπᾶς ἀπὸ τοὺς καλοὺς. Τοῦ Φαναριοῦ. Τί ἄλλο θέλεις;»

Στὸ ἴδιο τὸ σαλονάκι, ἕνα μῆνα πιὸ ὕστερα, καθόμεστα μὲ τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναίκα, ὅταν ἢ πισταὶ μᾶς ἢ δούλα, ποῦ κάτι θὰ μυρίστηκε ὡς καὶ δάφνη, ἐπειδὴ τὴν εἶχαμε τὴν καμμένη σὰν τὸ μάτι τοῦ σπιτιοῦ, μοῦ φέρνει ἕναν πλίκου μεγάλο, προσεχτικὰ προσεχτικὰ καὶ μὲ νόημα, γιὰτὶ σὰ νὰ σάστισε μὲ τὴ θεόρατη βούλλα τοῦ πλίκου, καὶ τὸν ἐβαστοῦσε, πὲς πὲς βαστοῦσε θησαβρό.

Εἶτανε ἢ ἀπάντηση τοῦ Ἰωακείμ τοῦ Γ'. Νὰ μὴ σᾶς τὰ κρύφτω, θὰ πῆδηξα ὡς τὸ ταβάνι—μπροστὰ στὴν καλὴ μᾶς τῆ δούλα.

— «Δίκιο εἶχες, ἄντρα μου, ἔκαμε ἢ γυναίκα, ὁ παπᾶς ἀπὸ σὶ' ἔξυπνος κιόλας».

Ἀφτὸ μᾶς δείχνει πὲς δὲν πρέπει ποτές νὰ πελπιζέται κανένας. Μᾶς ὠφέλησε πολὺ τὸ γράμμα τοῦ

σεβαστοῦ Πατριάρχου. Νὰ ποῦ μᾶς διαδάζανε, ἀφοῦ μᾶς ἀπαντοῦσανε μάλιστα, καὶ ποῖος; Ὁ Πατριάρχης—καὶ τέτοιος Πατριάρχης.

Νὰ δῆτε τώρα καὶ τὰ ποτέλεσμα τὸ πιὸ νόστιμο, τὸ πιὸ ἀπροσδόκητο: δὶχως τὸ γράμμα τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριάρχου, θαρρῶ πὲς ὁ φίλος μου ὁ Κολλάρος, διάδοχος τοῦ Κασδῶνη, ποτέ του δὲ θὰ τάποκοτοῦσε νὰ κρατήσῃ ἀντίτυπα τῆς φυλλαδοῦλας μου στὸ Βιβλιοπουλεῖο τῆς Ἐστίας. Κι ἀκόμη δὲν ξέρω ποῦ τᾶβαλε, μέσα στὸ μαγαζὶ, σὲ καμιά γωνιά, ἢ κι ὅζω στὸ παράθυρο. Στὸ παράθυρο θὰ τᾶβλε. Μὴ νομίζετε. Ἦρωες εἶναι κάποτες κ' οἱ βιβλιοπῶλες.

Ἐγγραφα πιὸ ἀπάνω πὲς καλὸ μᾶς ἔκαμε ὁ πόλεμος ἐκεῖνος. Ἐννοεῖται. Ἀκούστηκε τὸ ζήτημα, διαλαλήθηκε, μελετήθηκε ἀπὸ πολλοὺς. Τώρα πιά δὲν εἶμεστα μόνο ἀναμεταξὺ μας, νὰ κουβεντιάξουνε, νὰ βαχατέβουνε, νὰ πιάνουμε κάπου κάπου κι ὀπαδοὺς. Τὸ ζήτημα καταντοῦσε γενικὸ, πανελλήνιο καὶ οἱ φίλοι πληθαίνανε ὀλοένα, πρῶτα κρυφὰ, κατόπι πιὸ φανερά. Στὴν Ἐβρώπη μᾶς ἀνύψωσε. Γνωριστήκαμε κ' ἤρθανε ὅλοι μὲ τὸ μέρος μας. Ἀφτὸ τοῦ Πάλλη τὸ χρωστοῦμε. Ἀργησε ὅμως κάμποσο νὰ φανῆ πὲς μᾶς βγῆκε σὲ καλὸ. Στὴν ἀρχὴ, δη-

λαδὴ ἕνα δυὸ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ κίνημα, στὰ 1902 κι ἀκόμη στὰ 1903, ὁ φόβος στὴν Ἑλλάδα εἶχε γίνῃ ἀληθινὴ κωμῆδία. Καὶ δὲν τὸ πιστέβα. Ποῦ νὰ ὑποψιαστῆ κανεὶς τέτοια πράματα; Στὰ 1902, ἤθελα, χρειαζότανε κιόλας νὰ δημοσιέψω μιὰν ἀπλὴ προκήρυξη τοῦ Διαγωνισμοῦ γιὰ τὴ γλῶσσα, νὰ δηλώσω μὲ δυὸ λόγια ποῖος πῆρε, ποῖος δὲν πῆρε τὸ βραβεῖο. Γιὰ τὸ ζήτημα δὲ φουσοῦσα λέξη στὸ ἄρθρο μου, ποῦ λογάριάζε μόνις μιὰ σελιδούλα. Δὲ στάθηκε τρόπος. Δοκίμασα ὡστόσο. Ἐγγραφα τοῦ Γαβριηλίδου ποῦ νὰ ποῦμε καὶ τὸ δίκιο του, δημοσιέψε ὡς τὸ τέλος τὴ μετάφραση τοῦ Πάλλη, ὅπως καὶ τοῦ τὸ εἶχε τάξει. Ἐμένα ὅμως μοῦ ἀποκρίθηκε ξεκομμένα πὲς τώρα πιά τέλειωσε καὶ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν ὑπάρχει. Τὸ πιστέβε μὲ τὰ σωστά του, ὕστερα ἀπὸ τὰ περίφημα ταβατούρια. Φαίνεται πὲς ὑπάρχει ἀκόμη, ἀφοῦ ἐξακολουθᾷ καὶ μὲ χτυπᾷ στὴν Ἀκρόπολη. Πολὺ φρόνιμα τὸ λοιπὸ τοῦ ἀποκριθῆκα τότες καὶ γώ, πὲς δὲν τὸ ξέρω ἂν τέλειωσε τὸ ζήτημα ἢ ὄχι, μὰ πὲς ἐγὼ γιὰ σίγουρο δὲν τέλειωσα.

Ἐγγραφα καὶ τοῦ Θ. Ἀννίου. Καὶ τί γράμματα! Φιλικὰ, χαδεφτικὰ, σοβαρά, ἔξυπνα, χαριτωμένα, γλυκοξυνοῦτσικα, ξυνογλυκοῦτσικα; ὅτι θέλεις κι ὅτι φαντάζεσαι. Τρία τέσσερα. Τίποτα. Ὁ Γα-

Ἄλλου, ἄλλου εἶναι ἀνάγκη νὰ κοιτάξουμε γιὰ νὰ ξανοίξουμε κάποια ἐθνικὴ ὑπαρξὴ κ' ἐνέργεια, ἄλλου θὰ νοιώσουμε τῆς ἐλπίδας τάνασασμα καὶ τοῦ ἀγῶνα τὸ καρδιοχτύπι. Ἡ ὥρα ὅμως τῆς παρηγορίας αὐτῆς δὲν ἦρθε ἀκόμα.

§ 12

Οἱ κοσμικοὶ τῆς ἀργότερης ἐποχῆς.

Τέτοια λοιπὸν περίπου τὰ ἐθνικὰ μας στὴν Πρωτεύουσα ὡς τὰ μέσα τοῦ δέκατου ἑβδομοῦ αἰώνα. Ἀπὸ κεῖ ὅμως καὶ κατόπι ἀρχισε κάπως νὰλλάζῃ ἡ ὄψις τους. Λέμε ἡ ὄψις τους, ἐπειδὴ ἡ οὐσία δὲν ἔλλαξε. Ὁ Τούρκος πάντα Τούρκος καὶ κυρίαρχος, ὁ Ρωμιὸς πάντα Ρωμιὸς κ' ὑπόδουλος. Κάτι ὡς τόσο σημαίνει νὰ καταργηθῇ ἄξαφνα τὸ σιχαμερὸ σύστημα τῆς ἐνωρίτερης ἐποχῆς, πού δὲν μπορούσε Ρωμιὸς νὰνέβῃ μῆτε σὲ μέτριο πολιτικὸ ἀξίωμα χωρὶς νὰλλάξοπιστήσῃ καὶ νὰ βλέπουμε τώρα δικούς μας νὰ παίρνουν ἀξιώματα δίχως τουλάχιστο νὰ χάνουν τὴν πίστη τους. Εἶπαν πῶς ὁ καθαυτὸ λόγος τῆς ἀνθρωπινώτερης αὐτῆς πολιτικῆς τῶν Τούρκων εἶταν οἱ συχνοὶ σηκωμοὶ τῶνε δικῶ μας, πού καθὼς θὰ δοῦμε, κάθε φορὰ πού ξένη Δύναμη τὰ εἶχε μὲ τὴν Τουρκία, ξεσπάθωναν κι αὐτοὶ σὲ νησιά, σὲ Μοριῶ καὶ σὲ Ροῦμελη, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς ἦρθε ἡ ὥρα τους. Γύρευε λοιπὸν νὰ τοὺς καλοπιάσῃ ἡ Πύλη. Ὑπάρχουν ὅμως, νομίζουμε, κι ἄλλα δύο αἷτια πού περιορίσαν τὸ σύστημα τῆς ἀλλαξοπιστίας τῶ Χριστιανῶν πού λάβαιναν ἀξιώματα. Πρῶτο, ἡ ζούλια τῶν τουρκογεννημένων πολιτικῶν ἀντίπαλων, πού ποτὲς δὲ χώνευαν τοὺς ἀλλαξόπιστους, καὶ δεύτερο, ὁ περιορισμὸς τοῦ Γενιτσαρισμοῦ πού καθὼς γνωρίζουμε, ὄχι μονάχα στρατιωτικούς, μὰ καὶ πολιτικούς ἀρχηγούς ἐβγαζε. Εἶχαν πάρει τέτοια φόρα οἱ Γενίτσαροι, πού ἀναγκάστηκαν οἱ Κιοπριλῆδες (1656—1710) νὰ καταργήσουν τὸ παιδομάζωμα, καὶ νὰ συναζόμενον μόνον χαράτσι. Ὡστε δὲν ἐβγαζε πιά τὸ τάγμα ἐκεῖνο καινουριοαίματους ἀρχηγούς καθὼς ἄλλοτες. Ὁ λόγος πάλι πού τώρα κι ὀμπρὸς διάλεγαν καὶ τοὺς Μεγάλους Δραγομάνους, καὶ τοὺς Ἡγεμόνες τοῦ Δούναβη ἀπὸ δικούς μας, κι ὄχι ἀπὸ Οὐγγυροὺς ἢ Πολωνούς γιὰ τὸνα ἀξίωμα, ἢ ἀπὸ Μολδοβλάχους γιὰ τᾶλλο, μὰς φαίνεται πῶς εἶναι ἡ κάπως καλλίτερη μόρφωση καὶ κοσμογνωριὰ τῶνε δικῶ μας, πού μὲ τὰ χρόνια καὶ μὲ τὸν ἐρχομὸ πολλῶν ἀρχόντων ἀπὸ τὰ νησιά

στὴν Πόλη, συστήσανε στὴν Πρωτεύουσα ρωμαϊκὴ κοινωνία πῶς συσταζόμενη ἀπὸ τὰ σκύβαλα πού μὰς εἶχαν ἀφήσει τοὺς πρώτους αἰῶνες οἱ φευγαλάδες.

Ἀρχίζε λοιπὸν ἡ φυλὴ κ' ἐβγαζε πάλι ἀξιούς καὶ ζυπνοὺς ἀντρες, ἀντρες πού ὅσο κι ἂν εἶταν ταπεινωμένη ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ σκλαβιὰ δύο καὶ παραπάνω αἰῶνων, ὅσο κι ἂν εἶταν ἀλυσοδεμένος ὁ νοῦς τους μὲ τὰ δασκαλῆσια συστήματα τῆς ἀρχαιολατρίας καὶ τῆς ἀρχαιουτοπίας πού ξαναρχόντανε σ' ἐμὰς ἴσα ἴσα ὅ,τι ἀρχίζε νὰ τὰ ξετινάξῃ ἀποπάνω τῆς ἡ Εὐρώπη, εἶχαν ὅμως πάντα τὸ μεγάλο τὸ χάρισμα τὸ ρωμαϊκὸ, νὰρπάζουν τὴν καινούρια τὴν ἰδέα, τὰ σάμπως πῶς πρακτικὰ συστήματα τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὸν ἀέρα νὰ ποῦμε, καὶ νὰ πολιτίζονται ὅσο ἡ ζυπνητοσύνη μπορεῖ νὰ πολιτίσῃ ἄνθρωπο. Ἀδύνατοf λοιπὸν εἶταν ὁ ρωμαϊκὸς ὁ νοῦς τότες νὰ μὴν ἀντηχήσῃ καὶ νὰ μὴν ἀνταποκριθῇ στὴ σάλπιγγα τοῦ δευτέρου ξαναγεννημοῦ τῆς Εὐρώπης, — δευτέρου, ἐπειδὴ εἶχαμε καὶ τὸν πρῶτο, τὸ σκολαστικὸ. — Ἀντήχησε, κ' ἐβγαλε πολὺ ἀξιούς ἀνθρώπους, Πολίτες καὶ Ἐωμερίτες, καθὼς οἱ Ροσσέτοι, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Βλαστοὶ, καὶ πάλι ἀργότερα, Μουρούζηδες, Ὑψηλάντηδες, Μαυρογενναῖοι, Καρατζάδες. Ὅλοι τους ἕνας κ' ἕνας καὶ στὴν κυβερνητικὴ δύναμη, καὶ σ' ἄλλα διπλωματικὰ καὶ πολιτικὰ προσόντα, ἐπειδὴ ἀξιοσύνη δὲν τοὺς ἔλειπε νὰ τὰ ἐφαρμόζον αὐτὰ τὰ προσόντα, ἂν καὶ τοὺς ἔλειπε *χαρακτήρας* γιὰ νὰ τὰ ἐφαρμόζον ἐκεῖ πού πρέπει.

(ἀκολουθεῖ)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΘΕΟΔΩΡΑ

«Δράμα εἰς πράξεις τρεῖς».

Συγγραφέας: Γ. Τσοκόπουλος.

Ὅποιος βλέπει τὸ δράμα νᾶχη βαθύτερο σκοπὸ στὴν κοινωνία ἀπὸ τὸ διασκεδάσμα τῶν βραδυνῶν ὤρων τοῦ ἀσπιδίου.....

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

Στὸν τόπο μας βρίσκονται πολλὰ πράγματα ἀκόμα ἀξεκαθάριστα. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ πῶς καθένας πού κρατᾷ στὰ χέρια του πέννα δημο-

σιογραφικὴ νομίζεται ὑπεράξιος νὰ γράψῃ καὶ δράμα καὶ στίχο, καὶ ρωμάντζο καὶ δῆγημα. Τέχνη καὶ δημοσιογραφία ἔχουν ἀνακατευτεῖ σὲ τέτοιο βαθμὸ, πού νὰ παίρνουν οἱ πολλοὶ τὴ μὴ γιὰ τὴν ἄλλη. Σ' αὐτὸ βοήθησε ἡ συνήθεια τῆς κοινωνίας μας, πού δὲ νοιώθει νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὴς φημερίδες, καὶ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη γιὰ ἕνα οὐσιαστικώτερο διάβασμα. Ἴσως αὐτὸ νὰ εἶναι ἡ ἀφορμὴ καὶ τῆς δύσκολης περπατησιᾶς τῆς ἀληθινῆς φιλολογίας μας. Τὸ ἔργο τῶ δημοσιογράφου μας στάθηκε φοβερὰ ἀντιφιλολογικὸ, γιὰτὶ ποτὲ του δὲ βοήθησε ἀπὸ πεποίθηση καμιά μικροαξία στὸ φνέρωμά της, μὰ ἔπεισε τὸ κοινὸ πῶς διάφορα μετριώτατα πνέματα πρωταγωνιστοῦνε στὴ δημιουργικὴ παραγωγή τοῦ τόπου μας.

Ὁ συγγραφέας τῆς «Θεοδώρας» κ. Τσοκόπουλος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους ἐκείνους, πού δὲ δειλιάζουν νὰ καταπιαστοῦν μὲ τὸ καθημερινὸ τους χρονογράφημα, σύχρονα καὶ τὸ καθημερινὸ τους δραματάκι. Δὲ θὰ ζητάξουμε βέβαια ἐδῶ ὅλο τὸ ἔργο του, τὸ δημοσιογραφικὸ, τὸ ἀναγνωσματογραφικὸ, τὸ θεατρικὸ κ.λ.π. Ἄν καὶ ἴσως ἔπρεπε νὰ μὴ μιλήσουμε καὶ γιὰ τὴ «Θεοδώρα». Μὰ μέσα σὲ τέτοια σκοτεινὰ κριτικῆς πού βλέπουμε γύρω μας, νομίζουμε καθῆκο πρὸς τοὺς ἐκλεχτοὺς διαβαστὲς τοῦ «Νουμά» καὶ μάλιστα τοὺς νέους, νὰ δείξουμε τί εἶναι τὸ ἔργο αὐτὸ πού οἱ φημερίδες μας τὸ ἀνακήρυξαν «ἔξοχο προϊόν».

*

Δράμα τὸ ἐπιγράφει ὁ συγγραφέας του, κι ὄχι τραγωδία. Μὰ ἄδικα θὰ ζητήσετε μέσα του κλεισμένες δραματικὲς σκηνές. Μιὰ ἱστορικὴ μούχλα σὰς πνίγει, καὶ μάταια θὰ πιθυμήσετε κάποιο ἀεράκι τέχνης.

Ἡ πρώτη πράξις ἀρχίζει μ' ἕνα διάλογο τριῶ συνομητῶν, πού λογαριάζουν νὰ σηκώσουν τὸ λαὸ σὲ στάση, καὶ νὰ ρίξουν τὸν Ἰουστινιανὸ, τὸν τύραννο καθὼς τότε λένε. Ἀρχηγὸς τῆς στάσης ἀνακηρύχνεται ὁ Ἰωάννης, νέος νιοφερμένος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πού ἔρχεται στὸ Βυζάντιο κινούμενος ἀπὸ ἐκδίκηση κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, πού ἔκλεισε τὴς φιλοσοφικῆς σκολῆς τῆς Ἀθήνας, γιὰ νὰ κατορθώσῃ τὸ ζάπλωμα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Μιλεῖ στοὺς ἄλλους δύο συντρόφους του ἀπερὶ Ἑλλάδος καὶ βρίσκει ἔτσι ὁ συγγραφέας καιρὸ νὰ δημοκοπήσῃ καὶ νὰ παρασύρῃ τὸ πατριωτικοφανέστατο ἀκροατήριό

βριηλίδης μου ἀποκρίθηκε. Ὁ Θ. Ἄννινος μῆτε ἀπόκριση δὲ μου χάρισε, ὄχι νὰ βάλῃ τὴν προκήρυξή μου. Δὲν πειράζει. Βέβαιος εἶμαι —κάτι κι ἀπὸ— πῶς τὸ τηλεφάτιο μου τὸ γράμμα μου ποτὲ του δὲ θὰ τὸ δημοσιέψῃ.

Τί νὰ κάμω; Πού νὰ πάω; Ὄυτε νὰ συλλογιστῶ πιά τὸ Νέον Ἀστὺ, πού ἀρχίζε νὰ βγαίνει, ἀφοῦ χωρίστηκε ἀπὸ τὸ Ἀστὺ τοῦ Ἄννινου. Γιατὶ νὰ χωριστοῦνε, ἀκόμη δὲν τῶνοισα ἕνα κ' οἱ δύο τους. Μῆτε ὁ ἕνας μῆτε ὁ ἄλλος δὲν τυπώνανε Ψ κεφαλαῖο, μῆπως θαρρέψῃ ὁ κόσμος πῶς γιὰ μένα ὁ λόγος. Νὰ λοιπὸ πού κ' οἱ δύο τους θεοφάνερα τὸ δείχνανε στὴ φοιτηταρία, πῶς γιὰ τὴ δημοτικὴ μηδὲ συλλαβὴ μηδὲ ψηφί στὸ φύλλο τους δὲ βάζουνε. Μάλιστα ὁ διεφτυντῆς τοῦ Νέον Ἀστὺ θὰ φοβότανε ὑποθέτω καὶ τὴν πόστα, μὴν τύχη καὶ δὴ κανένας ὑπάλληλος τῶνομά μου στὸ πανώγραμμο, ἐπειδὴ λέξη δὲ μου χάραξε στὸ χαρτί, ἂν καὶ τοῦ ἀφιέρωσα τὸν Κυροῦλη μου—δύο μέρες πρὶν ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ. Καὶ μὴ νομίζετε πῶς δὲ μου ἔγραψε, γιὰτὶ σκόπευε τάχα νὰ μου βεκλαμάρῃ τὸ βιβλίό μου—Γιὰ τὸ ρωμαϊκὸ θέατρο— στὸ Νέον Ἀστὺ. Καλέ, δὲ βαριέστε; Κάποιος φίλος μου—ἥρωας, ἀλήθεια—τοῦ τὸ πρότεινε νὰ πῆ δυὸ λόγια, μόνον δύο,

γιὰ τὸ θέατρό μου. Δὲ θέλησε. Θέλησε ὅμως πολὺ ὠραῖα νὰ βάλῃ τὸ λόγο ἐνὸς βουλευτῆ πού μ' ἐβρίζε πού μ' ἔλεγε ἄτιμο, ἀντιεθνικὸ, καὶ δὲ θυμοῦμαι τί ἄλλο τὰ ξεχνῶ ὕστερις ἀπὸ τόσα πού ἀκούω.

Τέτοιες οἱ φίλιες στὴν Ἑλλάδα. Τί κρῖμα! Εἶτανε καὶ παιδί πού τάγαπούσα. Ὁ Κακκλαμάνος. Καὶ νὰ μὴν τὸ φανταστήτε πῶς τὰ βγάζω στὴ μέση ἀπὸ κακία. Κακία στὴν καρδιά μου δὲ χωρεῖ. Γιὰ νὰ ξέρομε μόνον τὰ ἱστορικὰ μας.

Μὲ τὸ λυχνάρι τοῦ Διογένη στὸ χέρι, γύρευε καὶ γῶ ἕναν ἄνθρωπο στὴν Ἀθήνα. Τὸ πῶς περιεργό εἶναι πού τονε βρῆκα. Στὸ τέλος τῶν τελῶνε, μπῆκε ἡ προκήρυξή μου στὴν Ἐστία. Τὴ δέχτηκε ἀμέσως ὁ κ. Κύρος. Εἶχε μάλιστα τὴν καλοσύνη νὰ μὲ παρακαλέσῃ νὰ τοῦ στείλω καὶ τίποτις γιὰ τὸ λέφκωμα τῆς κυρίας του. Λοιπὸν οἱ δουλειές μας ἀρχίζανε κάπως νὰ πηγαίνουνε καλῆτερα· νὰ πού μὰς θέλανε καὶ γιὰ λεφκώματα. Ἡ προκήρυξή μου βγήκε τὴς 13 τοῦ Χριστοῦ, 1902· ἡ σελιδούλα μου γιὰ τὸ λέφκωμα, καὶ γιὰ τοῦτο τὴν ξανατυπῶνα, κατόπι στὸ Νουμά, τὴς 20 τοῦ Φλεβάρη, 1903. Γιὰ τὸ Νουμά θὰ μιλήσω πῶς κάτω. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσω πῶς ὅλο τὸ 1902, δηλαδὴ ὡσπου νὰ φανῇ ὁ Νουμάς, ἀδύνατο νὰ πῶ τὴ γνώμη μου πούθενά.

Μὰς βρίζανε, μὰς τσαλαπατούσανε, μὰ δὲν τὸ ἐννοοῦσανε καθόλου, ἐμεῖς νὰ πιάσουμε τὴν πέννα. Λεφτερία. Πῆρα τότες κ' ἔγραψα παντοῦ, ὅπου μπόρεσα, στὴν Ἑλβετία, στὴν Ἀγγλία, στὸ Παρίσι πιά ἐννοεῖται, μὰ τὸ πῶς παρᾶξανε, στὴν Τουρκία Τζῆθρα μου, ἂν καὶ δὲ γραφήκανε ρωμαϊκά, τὰ βάζω ἐδῶ γιὰ πολλὰς αἰτίες. Γιὰ νὰ δείξω πῶς τὸ χρέος του πρέπει κανεὶς πάντα νὰ τὸ κάμῃ, στὸ μάνιμα τῆς φουρτούνας καὶ στὴ μάνητα τοῦ ὀχτροῦ. Ἐπειτα, γιὰ νὰ δείξω πῶς ἡ ἀλήθεια, φτάνει νὰ τὸ θέλῃ, καὶ τὸ κατορθῶνε νὰ πῆ τὸ λόγο της. Νὰ μείνῃ καὶ γνωστὸ στοὺς στερνοὺς μας, ἂν ποτὲς κοιτάξουνε τὸ βιβλίό μου καὶ μελετήσουνε τοῦ ἀγῶνα μας τὴν ἱστορία, πῶς ἀναγκαστήκαμε, γιὰ μιὰ ἰδέα ἱερῆ, νὰ γράψουμε σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ὅσω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ φανατισμὸς δὲ μὰς ἄφινε στὸ δρόμο νὰ βγοῦμε. Μὰ θαρρέψα κιόλας πῶς τὰ μικρά μου τᾶρθρα μπορούνε κάτι νὰ μάθουνε σὲ μερικὸς ἀναγνώστες. Τὰ μεγάλα μου τᾶρθρα, ἐκεῖνα πού δημοσιέψα στὴ Γαλλία, ἕνα δυὸ πού τὰ φιλοξένησε ἡ Ἑλβετία, θὰ τὰ δημοσιέψω κατόπι χωρὶς σ' ἕναν τόμο στὸ Παρίσι. Ὅσα δημοσιέψω ἐδῶ δὲ θὰ τὰ δημοσιέψω στὸν παρισιάνικο τόμο, γιὰτὶ περισσότερο διάφορο νομίζω πῶς ἔχδνε γιὰ τὸ ἐλ-